

Original Article

Analysis of the Right to Physical Protection of the Child within the Triad of Rights: Provision, Protection, and Participation in the Convention on the Rights of the Child and the Iranian Legal System

Saeid Mahjoub¹

Highlights

- The tripartite framework of children's rights—namely the rights to provision, protection, and participation—constitutes one of the most significant classifications in the field of children's rights.
- The child's right to physical protection can be analyzed within the integrated framework of both the rights to provision and protection.
- Despite the considerable similarity in the protection of children's physical rights across legal systems, the protection of their non-physical rights may be conceptualized differently depending on the values and normative foundations of each legal system.

ABSTRACT

Introduction

Child rights constitute one of the most dynamic and evolving areas in contemporary international and domestic legal discourse. In recent decades, scholarly efforts have increasingly moved toward a more structured classification of these rights, dividing them into three major categories: the right to provision (right to support), the right to protection, and the right to participation. Among these, the right to protection represents the negative or restrictive dimension of child rights, aimed at preventing interference, harm, or abuse by third parties. Within this framework, protection can itself be further divided into physical and non-physical protection, depending on whether the child's bodily integrity or psychological and emotional well-being is concerned. The present study focuses primarily on the concept of physical protection rights of children and their specific manifestations in international instruments—particularly the Convention on the Rights of the Child—and in Iranian legal doctrine. The central objective is to provide a systematic conceptualization of the right to protection, distinguish it from the right to provision, and clarify its legal consequences. The study further aims to identify and analyze key manifestations of physical protection rights, including the right to live with parents except in exceptional circumstances, protection against all forms of violence, protection against child trafficking, protection against drug abuse, and protection against torture or inhuman treatment. Another objective is to examine the theoretical and normative implications of distinguishing between rights of provision and rights of protection. While provision rights require

How to Cite: Mahjoub, Saeid, "Analysis of the Right to Physical Protection of the Child within the Triad of Rights: Provision, Protection, and Participation in the Convention on the Rights of the Child and the Iranian Legal System", Legal Research, Vol. 29, No. 114, 2026, pp: 263-282.

DOI: <https://doi.org/10.48308/jlr.2026.237467.2804>

Received: 05/11/2024-Accepted: 17/06/2026

1. Assistant Professor, Faculty of Law, University of Qom, Qom, Iran
Corresponding Author Email: s.mahjoub@qom.ac.ir

Copyright: © 2026 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

positive state action and resource allocation, protection rights are primarily negative in nature and can be ensured through effective legislation and criminalization of harmful conduct. Finally, the study seeks to compare the approaches of international instruments—especially the Convention on the Rights of the Child—with Iranian legal frameworks, identifying both strengths and deficiencies in their treatment of child protection rights.

Methods

This research adopts a descriptive–analytical methodology, grounded in doctrinal legal analysis of both international and domestic legal texts. The primary sources include the Convention on the Rights of the Child and relevant Iranian legal provisions. The study systematically extracts and categorizes legal norms related to child protection by analyzing their textual content and normative structure. Given the textual nature of the sources, the research relies on classification as a foundational methodological tool, whereby child rights are first conceptually divided into distinct categories—provision, protection, and participation—and then further refined into subcategories, particularly physical protection rights. The analytical approach focuses on normative legal propositions, especially those that impose obligations on states or individuals. These duty-imposing provisions are examined to determine the extent and nature of legal protection afforded to children. Unlike purely theoretical or policy-oriented approaches, this study does not attempt to generate new normative rules outside the existing legal texts but rather aims to interpret and systematize existing norms. Comparative legal analysis is also employed to evaluate similarities and differences between the Convention on the Rights of the Child and the Iranian legal system. This enables the identification of conceptual gaps, structural inconsistencies, and areas of convergence or divergence.

Results and Discussions

The findings of the study demonstrate that contemporary child rights discourse increasingly recognizes a tripartite structure consisting of provision, protection, and participation rights. Within this structure, protection rights function as a negative safeguard mechanism designed to prevent harm rather than to create material benefits. This distinction is crucial, as it directly influences the nature of state obligations: provision rights require active intervention and resource allocation, whereas protection rights primarily require legislative prohibition and enforcement mechanisms. The study further reveals that physical protection rights of children can be systematically categorized into several core components. These include the right to live with parents except in exceptional circumstances, protection against all forms of violence, protection against trafficking, protection against illegal drug use, and protection against torture or inhuman punishment. These rights collectively aim to safeguard the child's bodily integrity and ensure survival, dignity, and security during the formative stages of life. A key finding is that the Convention on the Rights of the Child, while comprehensive in scope, does not explicitly adopt a fully structured theoretical framework of child rights based on the provision–protection–participation model. Instead, it articulates rights in a dispersed and article-based manner. Nevertheless, through interpretive analysis, it is possible to reconstruct such a framework and identify implicit categories of protection rights within the Convention. The comparative analysis shows that Iranian law, although substantively aligned with many principles of the Convention, lacks a systematic and holistic conceptual framework for child rights. Instead, it addresses child-related issues in a fragmented manner across various legal instruments. This absence of macro-level conceptualization results in inconsistencies and interpretive ambiguities in practice. Moreover, the study highlights that some western legal scholarship has increasingly criticized the insufficient implementation of child protection rights, describing children as a marginalized and structurally disadvantaged group. Such critiques emphasize systemic inequalities and call for stronger legal and institutional reforms to address power imbalances between adults and children. Another important finding is the theoretical significance of distinguishing physical from non-physical protection rights. While physical protection rights are relatively universal and consistent across legal systems, non-physical protection rights—related to psychological, emotional, and cognitive well-being—are more context-dependent and influenced by cultural and normative values. This distinction provides a more nuanced understanding of child rights and enhances the analytical precision of legal interpretation. Finally, the study underscores that the absence of a coherent legal framework in Iran for categorizing child rights has led to both progressive developments in certain areas and persistent gaps in others. This fragmented approach limits the effectiveness of legal protection and complicates judicial and legislative interpretation.

Conclusion

In conclusion, the study demonstrates that child rights in contemporary legal systems are best understood through a structured tripartite model consisting of provision, protection, and participation rights. Among these, protection rights—particularly physical protection rights—play a crucial role in safeguarding children from harm and ensuring their fundamental security and dignity. The findings indicate that while

international instruments such as the Convention on the Rights of the Child provide a broad normative foundation, they lack a fully systematic classification framework. Iranian law, although substantively engaged with child protection issues, similarly suffers from conceptual fragmentation and the absence of a comprehensive theoretical structure. The study ultimately concludes that a clearer distinction between provision and protection rights, along with a further subdivision of protection into physical and non-physical dimensions, can significantly enhance the coherence and effectiveness of child rights systems. Such a framework not only facilitates better legal interpretation but also supports more consistent legislative and policy development.

Keywords: Right to Protection, Physical Rights, Right to Live With Parents, Right to Protection Against Torture, Right to Protection Against Trafficking

تحلیل حق حمایت جسمانی از کودک در سه گانه حق تأمین، حمایت و مشارکت در کنوانسیون حقوق کودک و نظام حقوقی ایران

سعید محبوب^۱

نکات برجسته

- سه گانه حق تأمین، حمایت و مشارکت در حقوق کودک، از مهم ترین تقسیم بندی های حوزه حقوق کودک است.
- تحلیل حق حمایت جسمانی از کودک در ساختار حق تأمین و حمایت به صورت توأمان ممکن است.
- علی رغم شباهت فراوان حق حمایت حقوق جسمانی از کودک در همه نظام های حقوقی، حق حمایت حقوق غیر جسمانی، با توجه به ارزش های هر نظام حقوقی می تواند متفاوت تلقی شود.

چکیده

از جدیدترین دسته بندی های حوزه حقوق کودک، تحلیل این حقوق به حق تأمین، حق حمایت و حق مشارکت است. حق حمایت در مقابل حق تأمین، وجهه سلبی و منفی از حقوق کودکان است که مانع از دست اندازی دیگران به این حقوق می شود. در حوزه حق حمایت، می توان این حق را به حق حمایت جسمانی و غیر جسمانی تقسیم کرد. براساس روش توصیفی - تحلیلی و ناظر بر متون راجع به کنوانسیون حقوق کودک می توان حق زندگی با والدین مگر در موارد استثنایی، حق حمایت در برابر تمام اشکال خشونت ها، حق حمایت کودک در مقابل قاچاق، حق حمایت در برابر استفاده از مواد مخدر و حق حمایت در مقابل شکنجه را از موارد حق حمایت جسمانی از کودک دانست. از ثمرات تفکیک حق تأمین از حق حمایت، لزوم فراهم سازی و ایجایی حق و ملزومات آن در حق تأمین است، در حالی که در حق حمایت، به جهت ماهیت سلبی آن، وضع قوانین ثانوی جهت حفاظت از این حقوق، وافی به مقصود به نظر می رسد. در خصوص مصادیق مذکور، نظام حقوقی ایران در هریک از موارد و به فراخور موضوع، رویکردی خاص اتخاذ کرده که به صورت تفصیلی در متن بدان پرداخته شده است.

کلید واژگان: حق حمایت، حقوق جسمانی، حق زندگی با والدین، حق حمایت در مقابل شکنجه، حق حمایت در مقابل قاچاق.

استناد به این مقاله: محبوب، سعید، «تحلیل حق حمایت جسمانی از کودک در سه گانه حق تأمین، حمایت و مشارکت در کنوانسیون حقوق کودک و نظام حقوقی ایران»، فصلنامه تحقیقات حقوقی، دوره ۲۹، شماره ۱۱۴، تیر ۱۴۰۵، صص: ۲۶۳-۲۸۲.

DOI: <https://doi.org/10.48308/jlr.2026.237467.2804>

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۸/۱۵ - تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۳/۲۷

۱. استادیار، دانشکده حقوق، دانشگاه قم، قم، ایران

ایمیل نویسنده مسئول: s.mahjoub@qom.ac.ir

Copyright: © 2026 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

مقدمه

توجه به کودک از سه منظر حائز اهمیت است: اول آنکه کودک، انسان است و تمام حقوق انسانی به او تعلق می‌گیرد. دوم آنکه به دلیل وضعیت خاص جسمی و روحی، نیازمند مراقبت خاص است؛ زیرا وضعیت منحصر به فرد کودکان، آسیب‌پذیری این قشر در سال‌های آغازین زندگی، توانایی بالفعل نشده آنان و در نتیجه وابستگی شدید به بزرگسالان برای رشد و نمو، دلایلی خدشه‌ناپذیر برای توجه به حقوق آنان است؛ سوم آنکه فقدان کودک، به معنای فقدان جامعه و نقص مستمر در تربیت او منتهی به اضمحلال انسانیت می‌شود.

هرچند به موازات تصویب کنوانسیون حقوق کودک در نوامبر ۱۹۸۹، بیش از ۷۰ تن از سران کشورهای جهان در نشست جهانی برای کودکان در نیویورک شرکت کردند و سال پس از آن، یعنی ۱۹۹۰، اعلامیه جهانی و برنامه اقدام با تمرکز بر سلامت کودک تصویب شد؛ با این حال، هدف عینی توافق شده در این نشست، اولاً بر مواردی چون کاهش نرخ مرگ و میر نوزادان تا یک سوم، یا تا ۵۰ نوزاد در ازای هزار نوزاد زنده متولد شده (هرکدام که کمتر است) بود. در ثانیاً هدف دیگر، دستیابی جهانی به تحصیلات ابتدایی و تکمیل تحصیلات مقدماتی حداقل برای ۸۰ درصد کودکان در سن ابتدایی بود.^۱ بدیهی است کنوانسیون حقوق کودک در طی آن سال‌ها، دربردارنده موادی بسیار فراگیر از برنامه اقدام با تمرکز بر سلامت کودک بود؛ به این جهت، کمیته حقوق کودک به مواردی دیگر نیز ورود نمود، ولی برخلاف کنوانسیون سازمان ملل متحد در مورد حذف همه اشکال تبعیض علیه زنان و کنوانسیون سازمان ملل متحد درباره رفع تبعیض نژادی، هدف کمیته حقوق کودک (حداقل نه به صراحت) حذف همه اشکال تبعیض علیه کودکان نیست.^۲ به همین دلیل و علی‌رغم اینکه از زمان تصویب کنوانسیون حقوق کودک در سال ۱۹۸۹ تا سال ۲۰۲۳، ۱۹۷ سند تصویب شده و هرچند نظام حقوقی غربی توجه ویژه‌ای به حقوق کودکان داشته است؛ با این حال، آنچه امروز در ادبیات حقوقی برخی نویسندگان غربی در خصوص حقوق کودکان مشاهده می‌شود، رویکردی بسیار انتقادی نسبت به عدم رعایت سیستماتیک حقوق کودکان است. استعمال واژگانی همچون «اشکال ظالمانه قدرت بزرگسالان بر کودکان»، «گروه ناهمگن و به حاشیه رانده شده»، «ناابرابری سیستمی و قانونگذاری علیه تبعیض»^۳ دقیقاً در همین راستاست. به همین دلیل کمیته حقوق کودک، حقوق کودکان را چالشی بزرگ برای همه دولت‌ها و بازیگران مربوطه می‌داند؛^۴ تا حدی که برخی به دلیل شدت این نارسایی‌ها، از واژه «انقلاب» در تغییر نگرش بزرگسالان نسبت به حقوق کودکان یاد کرده‌اند.^۵

حقوق کودک را براساس برخی ادبیات موجود، می‌توان تحت حق تأمین^۶، حق حمایت^۷ و حق مشارکت^۸ تقسیم کرد. در حقوق ایران تاکنون به جهت فقدان کلان‌نگری در مسائل حقوق کودک و عدم نظام‌مند بودن آن، تصویری کلان از حقوق

۱. ایده، آسیبورن، آلن ورساس و کاتارینا کراوزه، *حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی*، ترجمه اردشیر امیرارجمند و همکاران، تهران: مجد، چاپ اول، ۱۳۸۹، ص ۳۴۶.

۲. See: Daly, Aoife, and Pernilla Leviner. "UN Convention on the Rights of the Child, Article 2 and Discrimination on the Basis of Childhood: The CRC Paradox?", *Faculty of Law, Stockholm University Research Paper*, Issue 114, Volume 91, 2022.

۳. Freeman, Michael D. *Children's Rights (The International Library of Essays on Rights)*, Wiltshire: Ashgate Dartmouth, 2004, P 133.

۴. Paulo, David. "Implementing the Rights of the Child: Six Reasons Why the Human Rights of Children Remain a Constant Challenge", *International Review of Education*, Volume 48, Issues 3–4, 2002, PP 259–263.

۵. Freeman, Op. Cit.

۶. Provision

۷. Protection

۸. Participation

کودک عرضه نشده است؛ به همین دلیل در خصوص حقوق کودک، نقض و ابرام‌هایی صورت گرفته است که نمی‌تواند آئینه تمام نمای این جایگاه باشد. برخی تألیفات که اندک تشابهی می‌توانند با موضوع مقاله حاضر داشته باشند، عبارت از موارد ذیل است:

کتاب «حقوق کودک»^۱ که به مباحثی پیرامون حقوق کودک در کنوانسیون حقوق کودک و نظام حقوقی ایران و اسلام پرداخته است. کتاب «بررسی خلأهای قانونی حقوق کودک: بررسی حقوق کودک ناشی از تلقیح مصنوعی، بررسی فقهی - حقوقی حیات جنین»^۲ که به برخی مسائل حقوق کودک نظیر بررسی حقوق کودک ناشی از تلقیح مصنوعی و بررسی فقهی - حقوقی حیات جنین پرداخته است.

کتاب «تحلیل کنوانسیون حقوق کودک (مقایسه دو نظام اسلام و غرب)»^۳ نیز در خصوص کنوانسیون و نظام حقوقی ایران نگاشته شده است. باین حال در این کتاب نیز حق حمایت جسمانی با مصادیق آن از منظر حق تأمین، حمایت و مشارکت به هیچ وجه محل بحث قرار نگرفته است. کتاب «بررسی موارد مغایرت احتمالی کنوانسیون حمایت از حقوق کودکان با فقه و حقوق اسلامی»^۴ به مغایرت‌های میان کنوانسیون با فقه و حقوق اسلامی اشاره کرده است. در این راستا کتاب «کنوانسیون حقوق کودک و بهره‌وری از آن در حقوق داخلی ایران»^۵ نیز با رویکردهای فوق نگاشته شده است. علی‌رغم این دست مطالعات در هیچ یک از منابع مذکور، تقسیم‌بندی حقوق کودک به حق تأمین، حق حمایت و حق مشارکت مورد توجه قرار نگرفته و مفهوم یا مصادیق آن و نگاه کلان آینده‌نگر ارائه و عرضه نشده است. به همین جهت این نوشتار به صورت کلی متفاوت از سایر آثار در این زمینه است. پرسش اساسی این نوشتار به حق حمایت جسمانی و ابعاد آن در حمایت از کودک متمرکز است. به این منظور در پی پاسخ به این پرسش‌هاست که جایگاه حق حمایت و مفهوم آن در حوزه حقوق کودک به چه ترتیب است؟ آیا حق حمایت، منحصر در مصادیق جسمانی و مادی است و در صورت عدم انحصار آن، آیا مصادیق مذکور، حصری است؟ در این حوزه، چه تفاوت‌ها و شباهت‌هایی میان کنوانسیون و حقوق ایران وجود دارد و نقاط قوت و ضعف کنوانسیون و حقوق ایران در این حوزه‌ها به چه ترتیب است؟

روش مطالعه، توصیفی - تحلیلی و با تمرکز بر بیان و تجزیه و تحلیل نقاط قوت و ضعف کنوانسیون و حقوق ایران است. توضیح آنکه باتوجه به ابتدای بحث حاضر بر دو سند نوشته، مسلماً هنجار حقوقی شکل گرفته در قالب قانون، نیازمند توصیفی است که این توصیف در بهترین شکل خود، نخست نیازمند نوعی انقسام است. این انقسام در این مقاله با فهم مفهوم حمایت و احصای حقوق کودک و حق حمایت از میان کثیری از مواد صورت پذیرفته است. از سوی دیگر، در حقوق و قانون تمامی گزاره‌ها به چهار قسم نام‌گذار، نشان‌گذار، وصف‌گذار و تکلیف‌گذار تقسیم می‌شوند.^۶ روش بحث در این مقاله نیز تمرکز بر گزاره‌های تکلیف‌گذار بوده، که تکلیفی را مستقیماً بر اشخاص یا دولت‌ها بار کرده است. بنابراین، در پژوهش حاضر بحث از روش‌شناسی سنتی به معنای شناخته شده آن و همچنین اسلوب روش‌شناسی مدرن نخواهد

۱. پیوندی، غلامرضا، حقوق کودک، قم: انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، چاپ اول، ۱۳۹۰.

۲. محلاتی، شهربانو، بررسی خلأهای قانونی حقوق کودک: بررسی حقوق کودک ناشی از تلقیح مصنوعی، تهران: شورای فرهنگی - اجتماعی زنان، چاپ اول، ۱۳۸۵.

۳. حسینی اکبرنژاد، حوریه و هاله حسینی اکبرنژاد، تحلیل کنوانسیون حقوق کودک (مقایسه دو نظام اسلام و غرب)، تهران: شورای فرهنگی - اجتماعی زنان، چاپ اول، ۱۳۹۲.

۴. حبیبی، زهره و حسن خسروی‌نیا، بررسی موارد مغایرت احتمالی کنوانسیون حمایت از حقوق کودکان با فقه و حقوق اسلامی، تهران: آیین محمود، چاپ اول، ۱۳۹۳.

۵. مصفا، نسرن، کنوانسیون حقوق کودک و بهره‌وری از آن در حقوق داخلی ایران، تهران: دانشگاه تهران، چاپ اول، ۱۳۸۴.

۶. جعفری تبار، حسن، مبانی فلسفی تفسیر حقوقی، تهران: شرکت سهامی انتشار، چاپ اول، ۱۳۸۳، صص ۱۳۶ - ۱۳۴.

بود؛ چراکه کنوانسیون حقوق کودک از یک سو به بیان مسلسل وار حقوق کودک پرداخته و نظام حقوقی ایران نیز در متون مختلف، به ذکر حق هایی اقدام کرده است. همچنین این نوشتار به دنبال هنجارمند کردن مصادیق خارج از متون نیز نیست؛ بنابراین، روش کاربستی، روش توصیفی است.

سامان دهی مقاله مشتمل بر چهار بخش است و نخست، مفهوم حق حیات محل توجه قرار گرفته است. سپس حقوق مادی و معنوی و در بخش سوم مفهوم حق حمایت جسمانی و مصادیق آن به تفصیل مطرح شده است. با احصای کنوانسیون و کلیه حقوق کودک مذکور در آن مصادیقی همچون حق زندگی با والدین، حق حمایت در برابر تمام اشکال سوءاستفاده، حق حمایت در مقابل قاچاق، حق حمایت در برابر استفاده غیرقانونی از مواد مخدر و حق حمایت در مقابل شکنجه و اعدام و حبس ابد بدون آزادی استخراج شد تا در نهایت امکان نتیجه گیری امکان پذیر شود.

۱. مفاهیم

۱.۱. حق تأمین

تأمین در لغت فارسی به معنای امین کردن، حفظ کردن و امن نمودن، امین پنداشتن، اعتماد و راستی کردن^۱ آمده است. اگر این واژه به صورت «تأمین دادن» استعمال شود، به معنای «امان دادن» و اگر به صورت «تأمین کردن» به کار رود، به معنای «فراهم کردن» است.^۲ باتوجه به اینکه این واژه ترجمه کلمه انگلیسی «Provision» است، بنابراین، معنای صحیح آن فراهم سازی و آماده نمودن می شود که این معنا با واژه تأمین کردن، حاصل می گردد. از این سو، در لغت، حق تأمین در معنای مصدری به معنای «حق فراهم کردن» و در معنای اسم مصدری به معنای «حق فراهم سازی» است.

در اصطلاح حقوقی، بعضی حق تأمین را معادل برابری دسترسی به خدمات باکیفیت برای کودکان دانسته اند.^۳ در این تعریف قید «باکیفیت» که ناظر به قیود کیفی موضوع است، خارج از اوصاف اساسی تعریف است. همچنین این حق صرفاً شامل دسترسی به خدمات محدود نمی شود، بلکه حق داشتن نسب و نام نیک نیز از جمله حقوق تأمین کودک است. به همین جهات می توان حق تأمین را به حق کودک در دسترسی به حقوقی، که داشتن جسمی و روانی آنها برای تضمین بقا و رشد کودکان تا حد توانشان ضروری است، تعریف کرد.^۴ برای نمونه مراقبت های بهداشتی موضوع ماده ۲۴ و حق بازی موضوع ماده ۳۱ کنوانسیون حقوق کودک از این قبیل است.

قابل توجه آنکه همه حقوق تأمین در یک راستا و به یک اندازه اهمیت ندارند. برای مثال، حقوق «برخوردار از بالاترین استانداردهای سلامت و امکاناتی برای درمان بیماری و توان بخشی سلامت»، «استاندارد زندگی مناسب جسمی، روانی کودک، رشد معنوی، اخلاقی و اجتماعی» و «اجرای کامل حقوق اساسی و رویه ای» اهمیتی فراوان دارند.^۵

۱. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه، جلد ۱، تهران: دانشگاه تهران، چاپ اول، ۱۳۹۰، ص ۶۸۵.

۲. همان، ص ۶۸۶.

۳. Campbell-Barr, Verity. "The Provision, Protection and Participation of Children's Rights in Professional Practice", In: Daly, Anne, R. Thorburn Stern and Pernilla Leviner (eds.). *Young Children in the World and Their Rights: International Perspectives on Early Childhood Education and Development*, Volume 35, Cham: Springer, 2021, P 221.

۴. محجوب، سعید، «حق تأمین کودک و روش شناسی آن در کنوانسیون حقوق کودک و نظام حقوقی ایران»، *دوفصلنامه فلسفه حقوق*، دوره ۱، شماره ۲، ۱۴۰۲، ص ۱۴۹.

۵. Hallett, Christine. "Children's Rights", *Child Abuse Review*, Volume 9, 2000, P 392.

۱.۲. حق حمایت

حق حمایت به عنوان دومین حق از مجموعه حقوق انسجامی کودک شناخته می‌شود. در مرحله تحقق مسلماً این حق پس از حق تأمین و پیش از حق مشارکت قابل شناسایی است. حق تأمین به برابری دسترسی به خدمات باکیفیت برای کودکان تعریف شده است.^۱ با این حال این تعریف نمی‌تواند جامع و مانع قلمداد گردد، زیرا اولاً قید «باکیفیت» ناظر به قیود کیفی و خارج از اوصاف اساسی تعریف است. ثانیاً این حق صرفاً شامل دسترسی به خدمات محدود نمی‌شود، بلکه حق داشتن نسب و نام نیک نیز از جمله حقوق تأمین کودک است. بنابراین می‌توان حق تأمین را به حق کودک در دسترسی به حقوقی که داشتن جسمی و روانی آنها برای تضمین بقا و رشد کودکان تا حد توانشان ضروری است، تعریف کرد.^۲ از سوی دیگر حق حمایت به حقوقی از کودک اطلاق می‌شود که نیازمند حفظ مصونیت آنها در مقابل تعدی دیگران است. به عبارت دیگر حق حمایت از حقوق منفی حمایت از کودکان است.^۳ توضیح آنکه در حق حمایت که از اقسام حقوق منفی است، هیچ شخصی اعم از حقیقی و حقوقی، حق دست‌اندازی و تعرض به مصادیق آن را ندارد، در حالی که در حقوق مثبت همانند حق تأمین و مشارکت، ضروری است اقداماتی به منظور حفظ آن حق صورت پذیرد. در این معنا حمایت از حق حیات کودک به معنای ممانعت دیگران از قتل کودک و تأمین حق حیات کودک به معنای الزام عملی دیگران برای حفظ زندگی کودک است. در همین قیاس زمانی که سخن از حمایت مادی و غیرمادی از کودک می‌شود، به معنای جلوگیری و ممانعت از نقض این حقوق توسط دیگران و به معنای تکلیف حاکمیت به تقنین در این حوزه است.

۱.۳. حقوق مادی و حقوق معنوی

حقوق مادی، حقوقی است که به منظور حفظ منافع مادی کودک در نظر گرفته می‌شود. این حقوق شامل نیازهای اولیه مثل پوشاک، بهداشت و مسکن می‌شود. از نیازهای مادی اولیه کودک در حقوق اسلامی با عنوان نفقه یاد شده است. از مصادیق مورد وفاق فقها در فقه اسلامی، هزینه‌های ضروری درمانی، غذا، لباس و مسکن است. حقوق معنوی نیز حقوق مرتبط با شخصیت است که به هر انسان، قطع نظر از وابستگی او به گروه اجتماعی خاص تعلق دارد و بیشتر از شخص انسان، تا منافع مادی او حمایت می‌کند.^۴ به بیان دیگر، حقوق معنوی ناظر بر جنبه‌هایی از انسان همانند تربیت و آموزش و رعایت غبطه و منافع معنوی اوست که اولاً و بالذات مرتبط با حقوق مادی نیست.

حق حمایت را می‌توان از منظری به حق حمایت مادی و حق حمایت معنوی تقسیم کرد. بر این اساس، آن دسته از حقوقی که ناظر بر جنبه‌های مادی از حیث حمایتی است، ضمن حق حمایت مادی قابل تبیین است. زندگی با والدین مگر در موارد استثنا، دسترسی کودک به اطلاعات و مطالب از منابع گوناگون، حمایت در برابر تمام اشکال خشونت‌های جسمی و روحی و تمام اشکال استثمار و حمایت از قاچاق کودکان برخی از مهم‌ترین مصادیق این قسم‌اند. به عنوان مکمل، حمایت‌هایی چون حفظ ملیت، نام و روابط خانوادگی، ابراز آزادانه عقاید، در خانواده بودن و منافع عالی‌ه کودک، تشویق به حضور دانش‌آموزان در مدارس و حمایت در قبال نقض قوانین کیفری از مصادیق حق حمایت‌های معنوی کودک است که به تفصیل محل بحث قرار می‌گیرند.

^۱. Campbell-Barr, Op. Cit.

^۲. Ibid.

^۳. Livingstone, S., and A. Third. "Children and Young People's Rights in the Digital Age: An Emerging Agenda", *Sage Journal*, Volume 19, Issue 5, 2017, P 6.

^۴. صفایی، سید حسین و سید مرتضی قاسم‌زاده، *اشخاص و محجورین*، تهران: سمت، چاپ سیزدهم، ۱۳۸۶، ص ۱۷.

۱.۴. حق حمایت جسمانی

هرچند در حقوق جزا، مفهوم جرایم علیه تمامیت جسمانی، همانند اعدام و حبس، امری کاملاً مشهود و مورد اتفاق است، اما در حقوق خصوصی و به صورت خاص در حوزه حقوق خانواده، هرچند ادبیات قانونی در قوانینی همچون قانون حمایت از اطفال و نوجوانان وجود دارد، باین حال ادبیات حقوقی در این موضوع، قابل ردیابی نیست. به نظر نگارنده حمایت جسمانی در این مفهوم، تمام حمایت‌هایی است که خارج از قلمرو حمایت معنوی و اخلاقی همچون حق بر هویت و حق بر نام و نام خانوادگی و تابعیت است. بر همین اساس حق زندگی با والدین از آنجا که تعلق به زندگی جسمانی کودک با والدین دارد، در این زمره است. باید توجه کرد حقوقی همچون حق نفقه به کلی خارج از این مفهوم است، زیرا حق نفقه در زمره حق تأمین و مثبت است، درحالی که حق حمایت در زمره حقوق منفی دسته‌بندی می‌شود. نکته قابل توجه دیگر اینکه نباید حق حمایت جسمانی را با حق مادی درآمیخت. حق حمایت مادی ناظر به جنبه‌های مادی حمایت از کودک است. به منظور فقدان ادبیات انقسامی مزبور، تاکنون تقسیم‌بندی خاصی از آن صورت نگرفته است، باین حال می‌توان حق حمایت مادی را به حق حمایت مادی غیرمستقیم و حق حمایت مستقیم تقسیم کرد. حق حمایت غیرمستقیم، حقی است که کودک با واسطه از آن بهره‌مند می‌شود. حمایت از مادران در دوران بارداری و پس از آن، نمونه بارز چنین امری است. باید توجه نمود هرچند بند ۲ قسمت ۲ ماده ۲۴ کنوانسیون به تضمین مراقبت‌های بهداشتی پیش و پس از زایمان برای مادران تصریح کرده است، باین حال، چنین تصریحی را نمی‌توان حق حمایت دانست، بلکه در زمره حق تأمین قابل درج است. به نظر می‌رسد در نظام حقوق ایران مواردی چون جرم‌انگاری سقط جنین را می‌توان از مصادیق حق حمایت مادی غیرمستقیم دانست، توضیح آنکه این حمایت، مسلماً اولاً و بالذات تعلق به جنین نگرفته است و به همین جهت غیرمستقیم است. ثانیاً این حمایت در زمره حمایت‌های ملموس و غیرمعنوی است و به این سبب می‌توان آن را در زمره حمایت‌های مادی غیرمستقیم محسوب نمود، زیرا با حمایت از مادر باردار، با واسطه حق حیات جنین را تضمین می‌کند.

حق حمایت مادی بدون واسطه یا مستقیم نیز دربرگیرنده مواردی چون حق حمایت در برابر تمام اشکال خشونت‌های جسمی و روحی است که در جای خود به تفصیل محل بحث قرار می‌گیرد. بنابراین رابطه حق حمایت جسمانی و مادی، رابطه عام و خاص مطلق است، به نحوی که برخی از حقوق جسمانی، نظیر حق حمایت در مقابل شکنجه، غیرمادی است. براساس این تقسیم‌بندی، در ادامه به مصادیق حق حمایت جسمانی در کنوانسیون حقوق کودک و نظام حقوق ایران پرداخته می‌شود.

۲. حق زندگی با والدین مگر در موارد استثنایی

به گفته جورج رابینسون، دعوای حضانت کودک از آن نوع دعوای مهم است که قضات به بهترین وجه قادرند نظریه خود مبنی بر بی‌طرفی بین اصحاب پرونده را کنار گذاشته و مستقیماً دعوی را کنترل کنند. موضوع این دعوا مال یا احساسات طرفین دعوا نیست که به خودشان مربوط باشد، بلکه تأثیرپذیرترین افراد در این نوع دعوای بچه‌ها هستند که درمورد سرپرستی آنها اختلاف است. معمولاً در این مواقع کودکان به عنوان ابزار دشمنی و انتقام جویی در دست والدین خود قرار می‌گیرند. باتوجه به این موضوع دادگاه در دعوای مربوط به سرپرستی باید به مصلحت کودکان توجه کند.^۱ کنوانسیون حقوق کودک با آگاهی از اهمیت حضانت کودک و حق زندگی با والدین در بند ۱ ماده ۹ اشعار می‌دارد:

۱. رابینسون، جورج، *دادرسی در آمریکا*، ترجمه مرتضی درودیان، تهران: فکرسازان، چاپ اول، ۱۳۸۳، ص ۷۵.

«کشورهای طرف کنوانسیون تضمین می‌نمایند که کودکان علی‌رغم خواسته‌شان از والدین خود جدا نشوند، مگر در مواردی که مقامات ذی‌صلاح مطابق قوانین و مقررات و منوط به بررسی‌های قضایی مصمم شوند که این جدایی به نفع کودک است. این‌گونه تصمیمات ممکن است در موارد خاصی از قبیل سوءاستفاده یا بی‌توجهی والدین از کودک و یا هنگام جدا شدن والدین ضرورت یابد و در این صورت باید درمورد محل اقامت کودک تصمیمی اتخاذ شود». پیش از این الزام کنوانسیون، مقنن ایرانی در ماده ۱۱۶۸ قانون مدنی مقرر کرده بود «نگاهداری اطفال هم حق و هم تکلیف ابوین است» و در ضمانت اجرای آن را در ماده ۱۱۷۲ پیش‌بینی کرده بود که «هیچ‌یک از ابوین حق ندارند در مدتی که حضانت طفل به عهده آنهاست از نگاهداری او امتناع کنند...» و براساس نظریه شماره ۷/۶۶۶۴ مورخ ۱۸/۷/۱۳۸۱ اداره حقوقی قوه قضائیه چنانچه یکی از والدین از آن عدول کند، باید به دادگاه مراجعه شود و مرجع قضایی مزبور، با عنایت به اینکه در زمان رسیدگی، تکلیف حضانت به عهده کیست و مصلحت طفل چگونه اقتضا می‌کند نسبت به حضانت وی تصمیم مقتضی اتخاذ خواهد کرد.

تفاوتی که میان حقوق ایران و کنوانسیون در این زمینه مشاهده می‌شود، این است که کنوانسیون به خواست هر دو توجه کرده است. حال اگر کودکی به هر دلیلی، حتی غیرعقلایی، بخواهد از والدین خود جدا شود، ممکن است از اطلاق کنوانسیون چنین برداشت می‌شود که مانعی در این خصوص وجود ندارد. با این حال به نظر می‌رسد، نمی‌توان چنین برداشتی از کنوانسیون را صحیح دانست. نخست به این دلیل که فلسفه وضع کنوانسیون حمایت از حقوق کودک است، درحالی‌که این امر به‌هیچ‌وجه با حمایت از کودک سازگار نیست. دوم آنکه تناسب حکم و موضوع ایجاب می‌کند که چنین امری تجویز نشود، زیرا ماده در مقام بیان وضعیتی است که در خانواده کودک محل سوءاستفاده یا بی‌توجهی یا به هر دلیلی ضرورت جداسازی است، سوم آنکه تصمیم نهایی بر اساس مصالح عالیه کودک است.

نکته مهم دیگر، مصادیق جدایی به نفع کودک است. کنوانسیون موارد خاصی از قبیل سوءاستفاده یا بی‌توجهی والدین از کودک را بیان نموده که اولاً این مصادیق کلی و دارای شمولیت‌اند، به این بیان که سوءاستفاده از کودک شامل بسیاری از مصادیق دیگر می‌شود و همچنین بی‌توجهی والدین. ثانیاً عبارت از قبیل در این بند نیز نشان می‌دهد که کنوانسیون به دنبال فراگیری این مفهوم به هر وسیله بوده است.

قانون مدنی در ماده ۱۱۷۳ موارد ذیل را از مصادیق عدم مواظبت و یا انحطاط اخلاقی هریک از والدین برشمرده است: «۱- اعتیاد زیان‌آور به الکل، مواد مخدر و قمار. ۲- اشتهار به فساد اخلاق و فحشا. ۳- ابتلا به بیماری‌های روانی با تشخیص پزشکی قانونی. ۴- سوءاستفاده از طفل یا اجبار او به ورود در مشاغل ضد اخلاقی مانند فساد و فحشای تکدی‌گری و قاچاق. ۵- تکرار ضرب و جرح خارج از حد متعارف».

پس از قانون مدنی، مقنن به‌صورت خاص در سال ۱۳۶۵ قانون مربوط به حق حضانت را جهت تضمین اجرای حق پیش‌بینی کرد. در این ماده واحده مقرر شد: «چنانچه به حکم دادگاه مدنی خاص یا قائم مقام آن دادگاه، حضانت طفل به عهده کسی قرار گیرد و پدر و یا مادر و یا شخص دیگری مانع اجرای حکم شود و یا از استرداد طفل امتناع ورزد، دادگاه صادرکننده حکم وی را الزام به عدم ممانعت یا استرداد طفل می‌نماید و در صورت مخالفت به حبس تا اجرای حکم محکوم خواهد شد». پس از نسخ این قانون، قانون حمایت خانواده سال ۱۳۹۱ در سال ۱۳۹۱ در مواد ۴۰ و ۴۱ به این موضوع پرداخت. براساس ماده ۴۰: «هرکس از اجرای حکم دادگاه در مورد حضانت طفل استنکاف کند یا مانع اجرای آن شود یا از استرداد طفل امتناع ورزد، حسب تقاضای ذی‌نفع و به دستور دادگاه صادرکننده رأی نخستین تا زمان اجرای حکم بازداشت می‌شود». موضوع حکم این ماده، استنکاف از اجرای حکم دادگاه درخصوص حضانت، یا مانعیت

اجرا یا عدم استرداد طفل است که با توجه به ذیل ماده که مغیا به غایت زمان اجرای حکم است، این ماده اختصاص به اجرای اولیه حکم دارد. اما اگر پس از اجرای اولیه حکم حاضن از انجام تکالیف خودداری کند، دادگاه می‌تواند نخست مبادرت به تعیین شخص ناظر و سپس سلب حضانت از وی نماید که نکته مهم در تمامی این موارد، رعایت مصلحت طفل است. ماده ۴۱ در این خصوص اشعار می‌دارد: «هرگاه دادگاه تشخیص دهد توافقات راجع به ملاقات، حضانت، نگهداری و سایر امور مربوط به طفل برخلاف مصلحت او است یا در صورتی که مسئول حضانت از انجام تکالیف مقرر خودداری کند و یا مانع ملاقات طفل تحت حضانت با اشخاص ذی‌حق شود، می‌تواند در خصوص اموری از قبیل واگذاری امر حضانت به دیگری یا تعیین شخص ناظر با پیش‌بینی حدود نظارت وی با رعایت مصلحت طفل تصمیم مقتضی اتخاذ کند».

در ادامه این تحولات قانونی مقنن در ماده ۳ قانون حمایت از اطفال و نوجوانان در سال ۱۳۹۹ به تصریح به لزوم انجام وظایف قانونی و شرعی سرپرستان در خصوص شخص حضانت‌شونده اقدام کرد. براین‌اساس بی‌توجهی و سهل‌انگاری در انجام وظایف قانونی و شرعی نسبت به اطفال و نوجوانان از سوی هر شخصی که مکلف به آن است، در صورتی که طفل یا نوجوان را در معرض بزه‌دیدگی یا ورود آسیب به سلامت جسمی، روانی، اجتماعی، اخلاقی، امنیت و یا وضعیت آموزشی وی قرار دهد، وضعیت مخاطره‌آمیز محسوب و موجب مداخله و حمایت قانونی از طفل و نوجوان می‌شود. وجه تشابه هر دو مقرر کنوانسیون و نظام حقوقی ایران در ارائه تمثیلی مصادیق است که امری کاملاً قابل دفاع است. باین‌حال تفاوت این دو مقرر به جهت سوژکتیو است که موجب تفاوت در تقنین شده است. در کنوانسیون دو قید سوءاستفاده یا بی‌توجهی والدین نسبت به کودک مطرح شده است. این دو قید به‌صراحت موضوع بودن کودک و حمایت از او را نشان می‌دهد، باین‌حال در ماده ۱۱۷۳ ابتلا به بیماری‌های روانی ذکر شده که ممکن است این ابتلا ضرری برای کودک در پی نداشته باشد. در چرایی این وضع این ماده، به‌نظر می‌رسد به‌خوبی مقنن آگاه به تأثیرپذیری کودک از محیط خانواده و مخصوصاً والدین بوده است و باتوجه به اینکه اقتدار بزرگسالان بر کودکان می‌تواند عواقب نقض‌کننده‌ای داشته باشد که منافع و عقاید کودکان را تأمین کند.^۱ اقدام به تصریح به چنین بندهایی نموده است. براین‌اساس می‌توان نگاه حمایتی نظام حقوقی ایران را نسبت به کودک جزئی‌تر و تفصیلی‌تر از کنوانسیون قلمداد کرد.

۳. حق حمایت در برابر تمام اشکال خشونت‌های جسمی و روحی، بی‌توجهی، بدرفتاری، استثمار

بند ۱ ماده ۱۹ اشعار می‌دارد: «کشورهای طرف کنوانسیون تمام اقدامات قانونی، اجرایی، اجتماعی و آموزشی را در جهت حمایت از کودک در برابر تمام اشکال خشونت‌های جسمی و روحی، آسیب‌رسانی یا سوءاستفاده، بی‌توجهی یا رفتار سهل‌انگانه، بدرفتاری یا استثمار از جمله سوءاستفاده‌های جنسی در حینی که کودک تحت مراقبت والدین یا قیم‌های قانونی یا هر شخص دیگری قرار دارد، به عمل خواهند آورد.

در حقیقت این ماده حق حمایت از کودک را در برابر تمام اشکال خشونت‌های جسمی و روحی، بی‌توجهی، بدرفتاری و استثمار به رسمیت شناخته است. این حق به شکلی دیگر در ماده ۳۲ این‌گونه مورد حمایت قرار گرفته است: «کشورهای عضو حق کودک را برای برخورداری از حمایت در برابر بهره‌کشی اقتصادی و انجام هرگونه کاری که ممکن است زیان‌بار باشد یا خللی در تحصیل و آموزش کودک وارد آورد و یا به سلامتی کودک یا رشد جسمانی، ذهنی، اخلاقی یا اجتماعی

¹. See: Kaldal, Anna and Pernilla Leviner. "Silencing the Conflict of Interests Between Parental Rights and the Rights of the Child – Legal Requirements for the Social Services to Interview Children", *Scandinavian Studies in Law*, Volume 50, 2007, PP 381-391.

او آسیب رساند، به رسمیت می‌شناسند». ماده ۳۶ نیز چنین مقرر داشته است: «کشورهای طرف کنوانسیون از کودکان در برابر تمام اشکال استثمار که هریک از جنبه‌های رفاه کودک را به مخاطره اندازد، حمایت خواهند کرد». ماده ۳۴ نیز به صراحت حق حمایت در قبال سوءاستفاده‌ها و استثمارهای جنسی را به این نحو مقرر نموده است: «کشورهای طرف کنوانسیون متقبل می‌شوند که از کودکان در برابر تمام اشکال سوءاستفاده‌ها و استثمارهای جنسی حمایت کنند. به این منظور، کشورهای فوق خصوصاً اقدامات ملی، دو و چند جانبه را در جهت جلوگیری از موارد زیر به عمل می‌آورند:

(الف) تشویق یا وارد نمودن کودکان برای درگیری در هرگونه فعالیت‌های غیرقانونی جنسی.

(ب) استفاده استثماری از کودکان در فاحشه‌گری و سایر اعمال غیر قانونی جنسی.

(ج) استفاده استثماری از کودکان در اعمال و مطالب پرنوگرافیک».

از جمع این مواد به سهولت روشن می‌شود که جلوگیری از هر نوع سوءاستفاده از کودک، به‌عنوان چتری حمایتی از کودک تلقی می‌گردد که فهم آن جز در سایه حق حمایت امکان‌پذیر نیست. به بیان دیگر، کودک چه متمکن از امکاناتی باشد و چه این امکانات کافی و معقولانه باشد یا نباشد، هیچ‌کس نمی‌تواند هیچ گونه سوءاستفاده‌ای از وی نماید. مصادیق سوءاستفاده نیز در کنوانسیون شامل تمام اشکال خشونت‌های جسمی و روحی، بی‌توجهی، بدرفتاری و استثمار است. ممکن است ماده ۳۴ در خصوص سوءاستفاده‌ها و استثمارهای جنسی تکرار و مصادیقی از بند ۱ ماده ۱۹ دانسته شود، هرچند این استنباط صحیح است، باین‌حال کنوانسیون به جهت اهمیت موضوع اقدام به وضع بند ۱ ماده ۱۹ به‌صورت ذکر خاص پس از عام نموده است.

در حقوق ایران ماده ۷۹ قانون کار به‌صورت بسیار محدود مرتبط به ممانعت از کار کودکان است که نوعی بهره‌کشی است؛ باین‌حال به جهت دایره شمول بسیار محدود آن نسبت به این حق کودکان، مقنن ایرانی در سال ۱۳۹۹ به وضع قانون حمایت از اطفال و نوجوانان اقدام کرد. این قانون در ماده ۲ تمام افرادی را که به سن هجده سال تمام شمسی نرسیده‌اند، مشمول این قانون دانست و در ماده ۳ به شکلی بسیار موسع، تمام اشکال خشونت علیه کودکان را حتی مواردی که بالقوه تلقی می‌گردد، تحت شمول ماده ذکر کرد.^۱ در راستای ضمانت اجرای کیفری نیز در همین قانون و ذیل فصل سوم از ماده ۷ به بعد به بیان ضمانت اجرایی مفصل پرداخته شده است.

در خصوص این حق، نکته قابل تأمل حق تأدیب کودک است که دو اشکال اساسی به آن وارد شده است: نخست اینکه

۱. ماده ۳ اشعار می‌دارد: «موارد زیر در صورتی که طفل یا نوجوان را در معرض بزه‌دیدگی یا ورود آسیب به سلامت جسمی، روانی، اجتماعی، اخلاقی، امنیت و یا وضعیت آموزشی وی قرار دهد، وضعیت مخاطره‌آمیز محسوب شده و موجب مداخله و حمایت قانونی از طفل و نوجوان می‌شود: (الف) بی‌سرپرستی طفل و نوجوان و یا بی‌توجهی و سهل‌انگاری در انجام وظایف قانونی و شرعی نسبت به آنان از سوی هر شخصی که مکلف به آن است؛ (ب) ابتلای هریک از والدین، اولیا یا سرپرستان قانونی به بیماری یا اختلال‌های رفتاری، روانی یا شخصیتی و یا بیماری‌های جسمی واگیر صعب‌العلاج به تشخیص پزشکی قانونی؛ (پ) زندانی شدن هریک از والدین، اولیا یا سرپرستان قانونی؛ (ت) ابتلای هریک از والدین، اولیا یا سرپرستان قانونی به اعتیادهای زیان‌آور نظیر مواد مخدر و روان‌گردان یا قمار؛ (ث) قوادی و یا دایر یا اداره کردن مراکز فساد و فحشا توسط هر یک از والدین، اولیا یا سرپرستان قانونی و یا اشتها آنها به فساد اخلاق و فحشا؛ (ج) خشونت مستمر والدین، اولیا، سرپرستان قانونی و یا سایر اعضای خانواده نسبت به یکدیگر؛ (چ) عدم اقدام برای ثبت واقعه ولادت یا عدم أخذ اسناد سجلی یا هویتی برای طفل یا نوجوان بدون عذر موجه؛ (ح) بازماندن طفل و نوجوان از تحصیل؛ (خ) طرد شدن طفل و نوجوان از سوی خانواده؛ (د) کم‌توانی جسمی یا ذهنی طفل و نوجوان، ابتلای وی به بیماری‌های خاص یا اختلال هویت جنسی؛ (ذ) نقض قوانین جزایی توسط طفل یا ارتکاب جرم توسط نوجوان و یا استفاده از آنها در فعالیت‌های مجرمانه، وارد شدن یا وارد کردن طفل و نوجوان در فعالیت‌هایی نظیر تکدی‌گری و قاچاق و همچنین اعتیاد آنان به مواد مخدر، روان‌گردان یا مشروبات الکلی؛ (ر) هرگونه وضعیت زیان‌بار ناشی از فقر شدید، آوارگی، پناهندگی، مهاجرت یا بی‌تابیتی؛ (ز) فرار مکرر از خانه یا مدرسه و ترک تحصیل از سوی طفل یا نوجوان؛ (ژ) سوءرفتار نسبت به طفل و نوجوان و یا بهره‌کشی از او.

آیا حق تأدیب کودک توسط والدین با حق حمایت از کودک در برابر تمام اشکال خشونت‌های جسمی، تعارض دارد و دوم آنکه در صورت ترجیح هریک از این حقوق، محدوده آن به چه ترتیب است؟ از مواد کنوانسیون حقوق کودک ممنوعیت تنبیه کودک قابل برداشت است. در نظام حقوقی ایران ماده ۱۱۷۹ به صراحت مقرر داشته است: «ابوین حق تنبیه طفل خود را دارند، ولی به استناد این حق نمی‌توانند طفل خود را خارج از حدود تأدیب تنبیه نمایند». به همین دلیل بند ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی سال ۱۳۹۲ نیز اقدامات والدین و اولیای قانونی و سرپرستان صغار و مجانین را مشروط بر این که اقدامات مذکور در حد متعارف و حدود شرعی تأدیب و محافظت باشد و به منظور تأدیب یا حفاظت آنها انجام شود، از محدوده جرم‌انگاری استثنا نموده است.^۱ باید توجه داشت که در هر حال کودک با توجه به اقتضائات کودکی نیازمند راهنمایی است و ممنوعیت مطلق تنبیه در موارد خطای فاحش وی، نمی‌تواند امری پسندیده تلقی شود؛ به همین دلیل نظام حقوقی ایران با ذکر قیودی همچون حدود تأدیب، حدود شرعی، به منظور تأدیب، سعی در ضابطه‌مند نمودن این امر داشته است. در رویه قضایی نیز کتک زدن کودک توسط والدین به جهت مسائل آموزشی و تربیتی، متعارف بوده و مصداق بزه عدم رعایت سلامت و بهداشت روحی و روانی کودک محسوب نشده است. شعبه ۲۳ دادگاه تجدیدنظر استان تهران در خصوص تجدیدنظرخواهی نسبت به پرونده صادره از شعبه ۱۱۸۸ دادگاه عمومی ویژه رسیدگی به جرائم اطفال تهران به صراحت مقرر داشته است: «اقدامات والدین در زمانی جرم و قابل مجازات است که از مصادیق کودک‌آزاری و شکنجه جسمی و روحی کودک باشد و اما اقدامات متعارف والدین نسبت به کودکان خود به منظور تأدیب یا حفاظت از آنها شرعاً و قانوناً جرم و قابل مجازات نیست.» (شماره دادنامه قطعی: 9309970222301006، تاریخ دادنامه قطعی: 1393/07/15) بنابراین در نظام حقوق ایران حق تنبیه کودک با قیود آن، خشونت جسمی قلمداد نشده و حدود آن مقید به قیود تأدیب و حدود شرعی شده است.

۴. حق حمایت کودک در مقابل قاچاق کودکان به هر شکل

سومین تجارت بزرگ جهان پس از قاچاق اسلحه و مواد مخدر، قاچاق انسان است. باید توجه کرد قاچاق انسان بسیار سودآورتر از قاچاق مواد مخدر است، زیرا چرخه سوددهی مواد مخدر یک بار اما در انسان به دفعات متعدد است.^۱ کنوانسیون در راستای حمایت از کودکان در ماده ۳۵ مقرر نمود: «کشورهای طرف کنوانسیون تمام اقدامات ضروری ملی، دو و چندجانبه را برای جلوگیری از ربوده شدن، فروش و یا قاچاق کودکان به هر شکل و به هر منظور به عمل خواهند آورد». باین حال براساس گزارش سالانه صندوق حمایت از کودکان سازمان ملل متحد، یونیسف، سالیانه حداقل یک میلیون و دویست هزار نفر قاچاق کودک گزارش شده است.^۲

در نظام حقوقی ایران مقنن، در سال ۱۳۸۳ قانون هشت ماده‌ای «مبارزه با قاچاق انسان» را تصویب کرد. اگرچه ایران تا اوت سال ۲۰۱۲ میلادی پروتکل پیش‌گیری، سرکوب و مجازات قاچاق اشخاص و به‌ویژه زنان و کودکان سال ۲۰۰۰ م. سازمان ملل متحد را امضا و تصویب نکرد، اما با الهام از پروتکل نام‌برده و تحت تأثیر آن قاچاق انسان را خارج یا وارد ساختن و یا ترانزیت مجاز یا غیرمجاز فرد یا افراد از مرزهای کشور به اجبار و اکراه یا تهدید یا خدعه و نیرنگ یا با

۱. علی‌پور، عباس، «بررسی وضعیت قاچاق انسان در ایران (معضلات و پیامدها) و ارائه راهکارهای مناسب برای کنترل این پدیده اجتماعی»، *رنامه سیاستگذاری سیاسی، دفاعی و امنیتی*، شماره ۲، ۱۳۸۹، ص ۱۸۹.

۲. اسکرلج، تانجا و بونجانا ویرجنت، «قاچاق کودکان معضلی برای همه مرزها»، ترجمه مهدی مقیمی، *دوفصلنامه مطالعات پلیس زن*، شماره ۱۱، ۱۳۸۸، ص ۸۸.

سوءاستفاده از قدرت یا موقعیت خود یا سوءاستفاده از وضعیت فرد یا افراد یاد شده با هدف فحشا یا برداشت اعضا و جوارح، بردگی و ازدواج تعریف کرد.^۱

در قانون قاچاق انسان مصوب ۱۳۸۳، مقنن به صورت کلی انسان را موضوع توجه قرار داده که مواد آن قابل استدلال در حقوق کودک نیز است. با این حال با توجه به هشت ماده‌ای بودن این قانون و به دلیل خلأهای موجود از جمله عدم توجه به ابعاد بین‌المللی موضوع و سازمان یافته بودن اکثر این جرائم، مقنن در سال ۱۳۸۶، قانون الحاق دولت ایران به پروتکل اختیاری کنوانسیون حقوق کودک در خصوص فروش، فحشا و هرزه‌نگاری را به تصویب رسانید و به ممنوعیت موارد گوناگونی از جمله استثمار جنسی و فروش کودک برای بهره‌برداری جنسی، کار اجباری و برداشتن اندام‌ها اقدام کرد. از سوی دیگر، لایحه الحاق ایران به کنوانسیون پالرمو در خصوص جرائم سازمان یافته فراملی را نیز در دستور کار قرار داد. در آخرین تحولات تقنینی نیز در سال ۱۳۹۹ در قانون اطفال و نوجوانان به صورت صریح به این موضوع پرداخته شده است. ماده ۱۲ اشعار داشته است: «هرکس مرتکب قاچاق اطفال و نوجوانان شود به مجازات حبس درجه سه قانون مجازات اسلامی محکوم می‌شود». در ماده ۱۳ مقنن به صورت جزئی‌تر نسبت به خرید و فروش یا قاچاق اعضا و جوارح اطفال و نوجوانان شده و مقرر داشته است: «هرکس مرتکب انتقال، خرید، فروش یا قاچاق اعضا و جوارح طفل یا نوجوان شود، به مجازات حبس درجه سه قانون مجازات اسلامی محکوم می‌شود».

به لحاظ تحلیلی آنچه در خصوص حق حمایت در مقابل قاچاق کودکان نیازمند تأکید است، وجهه سلبی و منفی این موضوع است. در حقیقت حقوق منفی نه به دنبال وضع حق ایجاد سرزمینی خاص برای کودکان است که مدلول حق تأمین کودکان است، بلکه به دنبال ممانعت از دست‌اندازی قاچاق چیان کودک به حق زندگی وی در هر مکانی است که کودک سزاوار زندگی است. بر این اساس است که نگارنده به ذکر این حق در حق حمایت و ذیل این بحث اقدام کرده است.

۵. حق حمایت کودک در برابر استفاده غیرقانونی از مواد مخدر یا محرک و تولید آن

ماده ۳۳ کنوانسیون حقوق کودک در خصوص این حق مقرر داشته است: «کشورهای طرف کنوانسیون، تمام اقدامات لازم از جمله اقدامات قانونی، اجرایی، اجتماعی، آموزشی را جهت حمایت از کودکان در برابر استفاده غیرقانونی از مواد مخدر و یا مواد محرک همان‌گونه که در معاهدات بین‌المللی مربوطه تعریف شده و جلوگیری از استفاده از کودکان در تولید غیرقانونی و قاچاق این‌گونه مواد به عمل خواهند آورد». ماده ۳۳ حاوی دو تعهد است: نخست حفاظت از کودک در برابر استفاده غیرقانونی از مواد مخدر یا روانگردان و جلوگیری از استفاده از کودک در تولید غیرقانونی و قاچاق مواد مخدر.

دولت‌ها نخست باید اطمینان حاصل کنند که مسئولان دولتی استفاده غیرقانونی از مواد کنترل شده توسط کودکان را تشویق یا تسهیل نمی‌کنند و برای انجام تعهد به محافظت نیز باید اطمینان حاصل کنند که بازیگران غیردولتی استفاده غیرقانونی از مواد کنترل شده توسط کودکان را تشویق یا تسهیل نمی‌کنند و مانع از پیشگیری کاهش آسیب و مداخلات

۱. هاشمی، نگین، «قوانین ناظر بر جرم قاچاق کودکان در ایران با توجه به اسناد بین‌المللی»، فصلنامه مطالعات حقوقی، دوره ۱، شماره ۱۳، ۱۳۹۶، ص ۶۷

درمانی برای کودکان مصرف‌کننده نمی‌شوند.^۱

سازمان بهداشت جهانی، معاهدات مهم زمان انعقاد کنوانسیون کودک را دو معاهده مواد مخدر ۱۹۶۱ و مواد روانگردان ۱۹۷۱ دانسته است.^۲ حال آیا موادی همچون الکل و مواد استنشاقی مشمول ممنوعیت این دو کنوانسیون و ماده ۳۳ می‌شود؟ به نظر می‌رسد نمی‌توان صرفاً براساس ماده ۳۳ حکم به ممنوعیت صادر کرد و به همین جهت کنوانسیون با خلل روبه‌روست. هرچند در برخی نظریات تفسیری، کمیته حقوق کودک، به دولت‌ها منع فروش الکل و تنباکو به کودکان را توصیه کرده است، با این حال این موارد به هیچ وجه الزام‌آور تلقی نمی‌گردد.^۳ از سوی دیگر ممکن است در قالب ماده ۲۴ کنوانسیون که حق بر سلامت و بهداشت را تأکید می‌کند، ادعای ممنوعیت فروش مطرح گردد. با این حال این استدلال نمی‌تواند صحیح باشد؛ زیرا ماده ۲۴ سخن از حق تأمین کودک در قالب سلامت و بهداشت را مطرح می‌کند، اما ماده ۳۳ بحث حمایت از کودک را مورد توجه قرار داده است. این وجهه حمایتی که در قالب حق حمایت کودک قابل بحث است، به صراحت توسط برخی نویسندگان با قید رویکرد حمایت‌گرانه و نه حق تأمین در خصوص این ماده مورد تصریح قرار گرفته است.^۴

۶. حق حمایت در مقابل شکنجه و اعدام و حبس ابد بدون آزادی

بند الف ماده ۳۷ کنوانسیون مقرر می‌دارد: «هیچ کودکی نباید تحت شکنجه یا سایر رفتارهای بی‌رحمانه و غیرانسانی یا مغایر شئون انسان قرار گیرد. مجازات اعدام یا حبس ابد را بدون امکان آزادی نمی‌توان در مورد کودکان زیر ۱۸ سال اعمال کرد».

در نظام حقوقی ایران، مقنن علاوه بر تحولاتی که کم‌وبیش ایجاد کرده بود، در خصوص این فقره، با وضع قانون مجازات اسلامی و آیین دادرسی کیفری ۹۲، تحولاتی بسیار شگرف ایجاد کرد. از آنجاکه نیل به هنجاری حقوقی و عمل بر مواد آن، امری دفعی نیست، نظام حقوقی ایران اقدامات ذیل را مقرر کرد: ۱- برقراری رژیم مسئولیت کیفری تدریجی برای اطفال و نوجوانان مرتکب رفتارهای خلاف قانون، به این معنا که به سنین زیر ۹ سال، ۹ تا ۱۲ سال، ۱۲ تا ۱۵ سال و ۱۵ تا ۱۸ سال دسته‌بندی شده و برای هر کدام از اینها مقررات ویژه‌ای پیش‌بینی شده است. ۲- اصلاح سن مسئولیت کیفری متکی بر بنیاد ضابطه رشد عقلی. ۳- اصلاح تدابیر تنبیهی و جایگزین نمودن آن با پاسخ‌های اصلاحی و تربیتی. ۴- نصیحت و تذکر به وسیله دادگاه و نهایتاً نگهداری در کانون‌های اصلاح و تربیت برای تربیت و آموزش اطفال. ۵- محدودیت مجازات‌های سالب حیات، مجازات‌های مشمول حد و قصاص که در ماده ۹۱ برای اولین بار در قانون پیش‌بینی شد که اگر افراد بالغ کمتر از ۱۸ سال مرتکب جرم حدی یا قصاص بشوند، چنانچه ماهیت آن بزه را تشخیص ندهند و یا حرمت آن را ندانند و یا در رشد عقلی این اطفال شک شود، پس از کسب نظریه متخصص و پزشکی قانونی، حتی‌الامکان حکم به قصاص یا اعدام صادر نمی‌شود که این قاعده برای اولین بار در قانون پیش‌بینی شده است. ۶-

^۱. Tobin, John William and Damon Barrett, "Article 33: Protection from Narcotic Drugs and Psychotropic Substances", In: Tobin, John and Philip Alston (eds.), *A Commentary to the United Nations Convention on the Rights of the Child*, Oxford University, 2019, P 15.

^۲. سالاری، اسماء، «کودک و مواد مخدر؛ ماده ۳۳ کنوانسیون حقوق کودک و نظام حقوقی ایران»، فصلنامه مطالعات حقوق عمومی، دوره ۵۱، شماره ۴، ۱۴۰۰، ص ۱۳۸۷.

^۳. Veerman, Philip E. and Damon Barrett. *A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Article 33: Protection from Narcotic Drugs and Psychotropic Substances*, Leiden: Martinus Nijhoff, 2012, P 33.

^۴. سالاری، پیشین، ص ۱۳۸۹.

استفاده از پاسخ‌های کیفری فرصت بخش و تمهید نهادهایی مثل تعلیق یا تعویق صدور حکم یا تعلیق اجرای مجازات در مراحل مختلف دادرسی. در قوانین آیین دادرسی کیفری و مجازات اسلامی نسبت به بزرگسالان، امکان تعلیق تمامی جرایم تعزیری یا تعویق آنها وجود ندارد، اما در ماده ۹۴ این اجازه داده شده است که در مورد تمام جرایم تعزیری اطفال و نوجوانان دادگاه حکم به تعلیق مجازات بدهد و یا دستور تعویق حکم را صادر نماید. ۷- از جمله مساعدت‌هایی که در حقوق کودکان و نوجوانان صورت گرفته عدم اعمال مقررات تکرار جرم در مورد اطفال و نوجوان است.

از منظر شکلی نیز: ۱- به جرائم اطفال و نوجوان در دادگاه‌های ویژه اطفال و نوجوان رسیدگی شد. ۲- دادرسی ویژه اطفال و نوجوان تشکیل گردید. ۳- در ماده ۴۴۴ آیین دادرسی کیفری پیش‌بینی شده دادگاه تجدیدنظر ویژه اطفال و نوجوان با ابلاغ ویژه رئیس قوه قضائیه تشکیل یا تخصیص داده شود. ۴- ایجاد پلیس ویژه اطفال و نوجوانان. علاوه بر این موارد، می‌توان به مواردی دیگر اشاره کرد که مقنن ایرانی به جهت حق حمایت در مقابل شکنجه یا اعدام و یا حبس ابد بدون آزادی مقرر نموده است. این موارد به‌وضوح مبین گام بسیار بلند مقنن در این حوزه است. نکته قابل توجه دیگر اینکه حتی در غیر از موارد حبس ابد نیز رعایت غبطه و مصلحت کودک به‌نحوی که امکان ملاقات برای کودک به‌دفعات و به شکل معقولانه وجود داشته باشد، قابل توجه است.

نتیجه‌گیری

توجه به حقوق کودک در تمام نظام‌های حقوقی از اهمیت بالایی برخوردار است. کنوانسیون حقوق کودک که در زمره مورد توافق‌ترین کنوانسیون‌های بین‌المللی است، در موارد متعدد اقدام به ذکر حقوقی برای کودک کرده است. هرچند در آن زمانه، این امر، گامی به جلو محسوب می‌شد، باین حال و علی‌رغم تحقیقات ارزنده‌ای که صورت پذیرفته است، فقدان نگاه کلان‌نگر به کنوانسیون از زمان وضع تا کنون موجب شده است در بعضی مصادیق، گام‌هایی مثبت و ارزشمند برداشته شود و در برخی موارد خلأها و نارسایی‌ها ادراک نگردد. در نتیجه نظام حقوقی کشور نیز در خصوص کودک با سردرگمی و عدم نگاه کلان دست‌وپنجه نرم کند.

در جدیدترین ادبیات موجود جهانی، حق کودک به سه حوزه حق تأمین، حق حمایت و حق مشارکت قابل تقسیم است. این مقاله با تمرکز بر حق حمایت به‌عنوان حق سلبی بر این مطلب تمرکز می‌کند که بسیاری از حقوق کودک، نیازمند تأمین و ایجاد نیست، بلکه متضمن حفاظت در برابر دیگران است. ثمره چنین تفکیکی به لزوم ایجاد ملزومات آن حق در نظام حقوقی و چاره‌اندیشی تدارک آن بازمی‌گردد. برای نمونه، حق حیات، بقا و پیشرفت، حق کودک در تفریح و بازی در زمره حقوق تأمین هستند که دولت‌ها به تأمین و فراهم کردن آن موظفاند و به همین جهت بسیاری از ملزومات ضروری در این حوزه باید ایجاد شوند؛ درحالی‌که حقوقی همچون حق زندگی با والدین مگر در موارد استثنایی، حق حمایت در برابر تمام اشکال خشونت در زمره حقوق سلبی و حمایت‌اند که صرف تقنین مناسب و جرم‌انگاری دقیق آن، می‌تواند موجب تضمین حقوق کودک در آنها گردد.

نگارنده معتقد است حق حمایت قابلیت تقسیم به دو دسته مهم حق حمایت جسمانی و حق حمایت غیرجسمانی را دارد. براین‌اساس متعلق حق در حمایت جسمانی، جسم کودک است، درحالی‌که متعلق حق در حمایت غیرجسمانی، روح، روان و احساسات کودک است. ثمره این تفکیک در ارزش‌های نظام‌های حقوقی ظاهر می‌گردد. حق حمایت حقوق جسمانی در همه نظام‌های حقوقی را می‌توان یکسان قلمداد کرد؛ درحالی‌که حق حمایت حقوق غیرجسمانی، باتوجه‌به

ارزش‌های هر نظام حقوقی می‌تواند متفاوت تلقی شود. بر همین اساس و با احصای حقوق موجود در کنوانسیون، می‌توان به حق زندگی با والدین مگر در شرایط استثنایی، حق حمایت در برابر تمام اشکال خشونت، حق حمایت کودک در مقابل قاچاق، حق حمایت کودک در برابر استفاده از مواد مخدر و حق حمایت در مقابل شکنجه و اعدام را از مصادیق حقوق حمایت جسمانی کودک مطرح کرد.

منابع کتاب

۱. ایده، آسیبورن، آلن ورساس و کاتارینا کراوزه، *حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی*، ترجمه اردشیر امیرارجمند و همکاران، تهران: مجد، چاپ اول، ۱۳۸۹.
۲. پیوندی، غلامرضا، *حقوق کودک*، قم: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، چاپ اول، ۱۳۹۰.
۳. جعفری تبار، حسن، *مبانی فلسفی تفسیر حقوقی*، تهران: شرکت سهامی انتشار، چاپ اول، ۱۳۸۳.
۴. حبیبی، زهره و حسن خسروی‌نیا، *بررسی موارد مغایرت احتمالی کنوانسیون حمایت از حقوق کودکان با فقه و حقوق اسلامی*، تهران: آیین محمود، چاپ اول، ۱۳۹۳.
۵. حسینی اکبرنژاد، حوریه و هاله حسینی اکبرنژاد، *تحلیل کنوانسیون حقوق کودک (مقایسه دو نظام اسلام و غرب)*، تهران: شورای فرهنگی - اجتماعی زنان، چاپ اول، ۱۳۹۲.
۶. دهخدا، علی‌اکبر، *لغت‌نامه*، تهران: دانشگاه تهران، چاپ اول، ۱۳۹۰.
۷. رایبسون، جورج، *دادرسی در آمریکا*، ترجمه مرتضی درودیان، تهران: فکرسازان، چاپ اول، ۱۳۸۳.
۸. صفایی، سید حسین و سید مرتضی قاسم‌زاده، *اشخاص و محجورین*، تهران: سمت، چاپ سیزدهم، ۱۳۸۶.
۹. محلاتی، شهربانو، *بررسی خالهای قانونی حقوق کودک: بررسی حقوق کودک ناشی از تلقیح مصنوعی، بررسی فقهی - حقوقی حیات جنین*، تهران: شورای فرهنگی - اجتماعی زنان، چاپ اول، ۱۳۸۵.
۱۰. مصفا، نسربین، *کنوانسیون حقوق کودک و بهره‌وری از آن در حقوق داخلی ایران*، تهران: دانشگاه تهران، چاپ اول، ۱۳۸۴.

مقاله

۱۱. اسکرلج، تانجا و بونجانا ویرجنت، «قاچاق کودکان معضلی برای همه مرزها»، ترجمه مهدی مقیمی، *دوفصلنامه مطالعات پلیس زن*، شماره ۱۱، ۱۳۸۸، صص ۱۲۲-۱۰۵.
۱۲. سالاری، اسماء، «کودک و مواد مخدر؛ ماده ۳۳ کنوانسیون حقوق کودک و نظام حقوقی ایران»، *فصلنامه مطالعات حقوق عمومی*، دوره ۵۱، شماره ۴، ۱۴۰۰، صص ۱۳۶۹-۱۳۹۳.
۱۳. علی‌پور، عباس، «بررسی وضعیت قاچاق انسان در ایران (معضلات و پیامدها) و ارائه راهکارهای مناسب برای کنترل این پدیده اجتماعی»، *رهنامه سیاستگذاری سیاسی، دفاعی و امنیتی*، شماره ۲، ۱۳۸۹، صص ۱۸۷-۲۱۶.
۱۴. محبوب، سعید، «حق تأمین کودک و روش‌شناسی آن در کنوانسیون حقوق کودک و نظام حقوقی ایران»، *دوفصلنامه فلسفه حقوق*، دوره ۱، شماره ۲، ۱۴۰۲، صص ۱۶۶-۱۴۱.
۱۵. هاشمی، نگین، «قوانین ناظر بر جرم قاچاق کودکان در ایران با توجه به اسناد بین‌الملل»، *فصلنامه مطالعات حقوق*، دوره ۱، شماره ۱۳، ۱۳۹۶، صص ۷۶-۶۱.

References

Books

1. Dehkhoda, Ali Akbar, *Dictionary (Loghatnameh)*, Tehran: University of Tehran, 2011. (In Persian)
2. Freeman, Michael D. *Children's Rights (The International Library of Essays on Rights)*, Wiltshire: Ashgate Dartmouth, 2004.
3. Habibi, Zohreh and Hassan Khosravi-Nia, *Examining Potential Conflicts between the Convention on the Rights of the Child and Islamic Jurisprudence and Law*, Tehran: A'ain-e-Mahmoud, First Edition, 2014. (In Persian)
4. Hosseini Akbar-Nejad, Hourieh and Haleh Hosseini Akbar-Nejad, *An Analysis of the Convention on the Rights of the Child (A Comparison between the Islamic and Western Systems)*, Tehran: Women's Socio-Cultural Council, First Edition, 2013. (In Persian)
5. Eide, Asbjorn, Allan Rosas and Catarina Krause, *Economic, Social and Cultural Rights*, Translated By: Ardeshtir Amir-Arjomand, et al, Tehran: Majd, First Edition, 2010. (In Persian)
6. Ja'fari-Tabar, Hassan, *Philosophical Foundations of Legal Interpretation*, Tehran: Sahami Enteshar Compny, First Edition, 2004. (In Persian)
7. Mahallati, Shahrbano, *Examining Legal Gaps in Children's Rights: A Study of the Rights of Children Born through Artificial Insemination and a Jurisprudential-Legal Analysis of Fetal Life*, Tehran: Women's Socio-Cultural Council, First Edition, 2006. (In Persian)
8. Mosaffa, Nasrin, *The Convention on the Rights of the Child and Its Implementation in Iran's Domestic Legal System*, Tehran: University of Tehran, First Edition, 2005. (In Persian)
9. Payvandi, Gholamreza, *Children's Rights*, Qom: Research Institute for Islamic Culture and Thought, First Edition, 2011. (In Persian)
10. Robinson, George, *Litigation in America*, Translated By: Morteza Doroudian, Tehran: Fekr-Sazan, First Edition, 2004. (In Persian)
11. Safaei, Sayyed Hossein and Sayyed Morteza Ghasem-Zadeh, *Persons and Legal Incapacities*, Tehran: Samt, 13th Edition, 2007. (In Persian)
12. Tobin, John William and Damon Barrett, "Article 33: Protection from Narcotic Drugs and Psychotropic Substances", In: Tobin, John and Philip Alston (eds.), *A Commentary to the United Nations Convention on the Rights of the Child*, Oxford University, 2019.
13. Veerman, Philip E. and Damon Barrett. *A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child, Article 33: Protection from Narcotic Drugs and Psychotropic Substances*, Leiden: Martinus Nijhoff, 2012.

Articles

14. Alipour, Abbas, "Examining the Situation of Human Trafficking in Iran (Challenges and Consequences) and Proposing Appropriate Solutions for Controlling this Social Phenomenon", *Political, Defense, and Security Policymaking Quarterly*, Issue 2, 2010, PP 187-216. (In Persian)
15. Campbell-Barr, Verity. "The Provision, Protection and Participation of Children's Rights in Professional Practice", In: Višnjić-Jevtić, Adrijana., Alicja R. Sadownik and Ingrid Engdahl. (eds.). *Young Children in the World and Their Rights: International Perspectives on Early Childhood Education and Development*, Volume 35, Cham: Springer, 2021, PP 221-233. https://doi.org/10.1007/978-3-030-68241-5_16
16. Daly, Aoife, and Pernilla Leviner. "UN Convention on the Rights of the Child, Article 2 and Discrimination on the Basis of Childhood: The CRC Paradox?", *Faculty of Law, Stockholm University Research Paper*, Issue 114, Volume 91, 2022.
17. Hallett, Christine. "Children's Rights", *Child Abuse Review*, Volume 9, 2000, PP 389-393. <https://doi.org/10.1002/1099-0852>

18. Hashemi, Negin, "Laws Governing the Crime of Child Trafficking in Iran, in Light of International Instruments", *Legal Studies Quarterly*, Volume 1, Issue 13, 2017, PP 61–76. (In Persian)
19. Kaldal, Anna and Pernilla Leviner. "Silencing the Conflict of Interests Between Parental Rights and the Rights of the Child – Legal Requirements for the Social Services to Interview Children", *Scandinavian Studies in Law*, Volume 50, 2007, PP 381-391.
20. Livingstone, S., and A. Third. "Children and Young People's Rights in the Digital Age: An Emerging Agenda", *Sage Journal*, Volume 19, Issue 5, 2017. <https://doi.org/10.1177/1461444816686318>
21. Mahjoub, Saeid, "The Child's Right to Maintenance and Its Methodology in the Convention on the Rights of the Child and the Legal System of Iran", *Bi-Quarterly Journal of Legal Philosophy*, Volume 1, Issue 2, 2023, PP 141–166. (In Persian)
22. Paulo, David. "Implementing the Rights of the Child: Six Reasons Why the Human Rights of Children Remain a Constant Challenge", *International Review of Education*, Volume 48, Issues 3–4, 2002, PP 259–263.
23. Salari, Asma, "Children and Narcotic Drugs: Article 33 of the Convention on the Rights of the Child and the Legal System of Iran", *Public Law Studies Quarterly*, Volume 51, Issue 4, 2021, PP 1369–1393. (In Persian)
24. Skrlj, Tanja and Bojana Virjent, "Child Trafficking: A Problem Beyond All Borders", Translated BY: Mehdi Moghimi, *Bi-Quarterly of Women Police Studies*, Issue 11, 2009, PP 105–122. (In Persian)

*This page is intentionally
left blank.*